

Крихітка Цахес на прізвисько Цинобер (Малюк Цахес) (скорочено)

Ернст Теодор Амадей Гофман

Розділ перший

Маленький виродок. Як князь Пафнутій запроваджував у своїй країні освіту, а фея Рожабельверде попала до притулку благородних дівчат

На шляху впала змучена голодом і спрагою обідрана селянка. За плечима у неї був короб із хмизом. Вона нарікала на свою нещасну долю, на жебрацьке життя, на ганьбу, яку принесла їй сім'ї дитина-виродок, народжена нею ж самою. Найбільше вона кляла дитину, якій було вже два з половиною роки, а вона ще навіть не зіп'ялася на свої кволі ноги і не навчилася розмовляти. Її син багато їв, як восьмирічний хлопчик, але не було надії, що він колись працюватиме. У коробі жінка несла разом із хмизом і свого виродка: "голова в потвори глибоко запала між плечима, на спині виріс горб, як гарбуз, а зразу ж від грудей звисали тонкі, немов ліщинові палички, ноги, тож весь він був схожий на роздвоєну редьку". Ця проява мала довгий гострий ніс, чорне кошлате волосся, а на зморщеному, як у старого, обличчі виблискувала "пара чорних очиць".

Жінку зморив глибокий сон, а хлопчик, вилізши з короба, вовтузився біля неї. У цей час лісом прогулювалась патронеса притулку. Побачивши цю картину, вона засмутилась, бо не могла зарадити горю цієї жінки.

Панна приголубила хлопчика, розчесала розкуйовджене волосся і вирішила по своєму допомогти його горю, окропивши дитину пахучою водою.

Коли селянка прокинулась, то відчула себе відпочилою і бадьорою, похвалила кучерики свого маленького Цахеса, здивувалась, бо він міг ходити і розмовляти.

Дорогою додому вона, на прохання пастора, зупинилась відпочити біля його дому. Панотець вихваляв її маленького сина, який здався йому розумним і гарненьким хлопчиком. Пастор просив Лізу залишити Цахеса йому на виховання і, розізлившись на селянку за її переконання в юродивості свого ж таки сина, забрав потвору і клацнув дверима.

Поверталася додому Ліза з легким серцем і коробом, який тепер без Цахеса здавався майже невагомим.

Як розуміє наш читач, вся таємниця полягала в чарах патронеси. Дійсно, це була незвичайна жінка. Всі, хто її знав, казали, що з того часу, як патронеса з'явилась у цій місцевості, вона анітрохи не змінилась, не постаріла. Тому ходили чутки, що ця панна — відьма. Люди розповідали всякі небилиці: то хтось бачив, як вона в лісі розмовляла із звірами та птахами, то як літала на мітлі — навіть хотіли її вкинути у воду для підтвердження своїх думок. Дізнавшись про такі наміри, патронеса пожалілась князеві, який за неї заступився. Тоді селяни, схаменувшись, потроху почали забувати всілякі небилиці і більше не чіпали її.

Цю шановану даму владної вдачі звали панна фон Рожа-Гожа, або, як вона сама про себе казала, Рожа-Гожа-Зеленова. У неї був привітний погляд, особливо гарною здавалась вона в час, коли цвіли рожі.

Панну Рожа-Гожа призначив патронесою притулку сам князь, тому барон Претекстатус не міг нічого вдіяти, хоч жінка ця йому не подобалась, бо в жодній хроніці він не знайшов прізвище Рожа-Гожа-Зеленова і не міг нічого сказати про цей родовід.

У князевому ж кабінеті знали, що панна — це славетна, на весь світ відома фея Рожабельверде.

Ось як все трапилось.

У красивій, теплій, затишній і безтурботній країні князя Деметрія оселилися феї, що любили свободу і теплий клімат. Мешканці сіл — бо у князівстві не було жодного міста — вірили в чудеса. Після смерті Деметрія став правити його син Пафнутій, якого мучила одна думка: чому народ занедбаний і темний. Він по-справжньому почав керувати країною, призначивши першим міністром свого камердинера Андреса, який колись йому зробив послугу, позичивши шість дукатів.

Андрес порадив Пафнутію запровадити освіту. Але щоб прийом краще діяв, треба було багато чого ще зробити: полагодити школи, відбудувати дороги, вирубати ліси, зробити судноплавною річку, понасаджувати тополь і акацій, розвести картоплю, навчити молодь співати вечірніх і вранішніх пісень у два голоси, прищепити віспу й вигнати з країни людей, що заважають своїми небезпечними настроями. Такими людьми міністр вважав фей, бо вони творили дива і робили людей нездатними для слугування освіті. Тому було вирішено оточити замки фей, зруйнувати їх, конфіскувати майно, а самих фей виселити в їхню країну Джінністан, про яку відомо з "Тисячі й одної ночі".

Князь Пафнутій підписав указ про запровадження освіти. Та одну фею вирішили залишити, щоб виконувала якусь корисну роботу поміж людей, тоді селяни й забудуть про фей. Таким чином "одомашнити" вирішили не тільки фею, зробивши її корисним членом суспільства, а й тварин і птахів, конфіскованих у цих посестер.

Фея Рожабельверде за кілька годин до запровадження освіти встигла випустити на волю своїх лебедів та приховати свої магічні троянди і різні коштовності.

Пафнутій поселив Рожабельверде до притулку благородних дівчат, де вона називалася Рожа-Гожа-Зеленова і стала там порядкувати.

Розділ другий

Університет у Керепесі. Як Мош Терпін запросив студента Бальтазара на чай

Всесвітньовидатний вчений Птоломеус, перебуваючи у мандрах, писав листи своєму другу Руфіну:

"Любий Руфіне, я боюсь виснажливого сонячного проміння, тому вирішив удень відпочивати, а вночі мандрувати. Ночі тут темні, і мій візник збився з гладенької дороги на бруківку. Моя голова вкрилася гулями, а від поштовху вилетів з карети, колесо якої зламалося. Я добрів до міста, де зустрів дивно вдягнених людей. У їхньому вбранні було

щось східне, що поєднувалось із західним. Вони з трубок пускали штучні хмарки. Вони оточили мене з усіх боків і кричали: "Філістер! Філістер!". Мене це образило, тому звернувся до поліції. Цей варварський народ зчинив галас, а мій візник порадив їхати з цього міста. Зараз я знаходжусь в одному з найближчих до цього міста сіл, де й пишу тобі, мій любий Руфіне. Я хочу дізнатись про звичаї і норів цього дивного народу і т. д."

Мій любий читачу, великий учений Птоломеус Філадельфус не знав, що знаходиться Поблизу Керепеського університету, а цей дивний варварський народ — студенти. Який би страх охопив його, якби годину тому він опинився б біля будинку Моша Терпіна, професора природничих наук. Студенти найбільше полюбляли саме його лекції, бо Мош Терпін міг пояснити, чому йде дощ, чому блискає і гримить, чому вдень світить сонце, а вночі — місяць. І пояснює він так, що зрозуміла б кожна дитина. Дозволь же, ласкавий читачу, відправити тебе у Керепес до будинку цього вченого. Серед студентів професора твою увагу приверне один юнак, років двадцяти трьох чи чотирьох. У нього майже сміливий погляд, але на блідому обличчі жагуче проміння очей пригасила мрійна туга. Цей юнак, вдягнений у давньонімецький сюртук, не хто інший, як студент Бальтазар син порядних заможних батьків, скромний і розумний.

Усі студенти пішли на фехтувальний майданчик, а замислений Бальтазар подався прогулятися гаєм.

Його товариш Фабіан пропонував повправлятися у "шляхетному мистецтві фехтування", а не меланхолійно вештатись лісом, бо це — погана звичка.

Фабіан пішов прогулятися зі студентом-товаришем і завів розмову про пана Моша Терпіна та його лекції. Бальтазар репетував, що професорові лекції і досліді природничі — це "огидний глум з божественного єства". "Частенько я хотів потрошити його склянки і колби. Після його лекцій мені здається, що будівлі заваляться мені на голову, і гнітючий жах гонить мене з міста. Але не ходити на Терпінові лекції не можу, якась дивна сила мене туди тягне," — пояснював Бальтазар товаришеві.

Фабіан викрив цю дивну силу, назвавши ім'я Кандіди, професорської дочки, в яку й закохався Бальтазар.

Хлопці помітили вдалині коня без вершника, подумавши, що скакун скинув свого хазяїна. Вони зупинили коня, з боків якого "теліпалися" ботфорти, щоб знайти їздця. Але раптом щось маленьке покотилося під ноги коня. Це був горбатий малюк, що нагадував настромлене на виделку яблуко. Фабіан зареготав, а карлик грубим голосом розпитав дорогу на Керепес.

Малюк намагався взутися у свої ботфорти. Раз у раз він спотикався і падав у пісок, аж поки Бальтазар не встромив його тонкі ніжки у чоботи, піднявши малюка вгору і опустивши в ботфорти.

Потім дивний вершник намагався сісти в сідло, і знову марно: він перекинувся і впав. Знову йому допоміг Бальтазар.

Цей незнайомець образився на Фабіанів сміх і заявив, що він "студіозус", тому хлопець мусить з ним битися.

Бальтазар присоромив товариша за його поведінку, але Фабіана це не цікавило, він хотів швидше повернутись у місто, щоб поглянути на реакцію оточуючих. Сміх буде, коли побачать цього малого бридкого вершника. Фабіан і сам хотів поглузувати, тому через ліс подався до міста.

Бальтазар, прогулюючись цим часом у лісі, зустрів Кандіду з батьком. Мош Терпін запросив його на чай, розважитись приємною розмовою. Повинен приїхати якийсь розумний юнак.

Розділ третій

Літературне чаювання у Моша Терпіна. Юний принц

Фабіан розпитував усіх перехожих, чи не бачили вони чудернацького малюка верхи. Але ніхто нічого такого не міг сказати, і глузливих посмішок на обличчях хлопець не помічав. Люди лише розповідали, що проїжджало двоє струнких вершників, один з них був маленький на зріст, гарний та приємний на зовнішність. Бальтазар з Фабіаном намагались переконати всіх, що малюк бридкий і зовсім не гарний, але їм не щастило. Фабіан нагадав другові, що вони завтра побачать "ніжну мамзель Кандіду".

Кандіда була гарна, як намальована, з променистими очима. Це була струнка й рухлива дівчина, але руки й ноги в неї могли б бути й більш витонченими, якби вона їла менше тістечок. Кандіда любила веселе товариство: грала на фортепіано, підспівувала, танцювала.

Але поети можуть у кожній жінці знайти недоліки. Їхній ідеал: дівчина повинна впадати за поезією, за їхніми віршами, співати їм пісень.

Кандіда — сама веселість і безжурність, їй подобались розмови і гумор. Але в ній було почуття, що ніколи не переходило в "банальну чулість". Тому Фабіан і вирішив, що Бальтазарові вона не підходить.

Фабіан, зайшовши до Бальтазара, посміхнувся, бо його товариш сидів такий причепурений. Хлопцеві хотілось вразити серце коханої дівчини.

У Терпіновому домі Кандіда пригощала гостей ромом, сухарями і коржиками. Студент просто милувався нею й не міг знайти потрібних слів. Професор відрекомендував товариству пана Ціннобера, який мав студіювати право в Керепеському університеті.

Фабіан тихо пожартував Бальтазарові: "Мабуть мені доведеться битися з цією поторочою на сопілках чи, може, на шилах! Бо іншої зброї я не можу вжити проти такого жахливого супротивника".

Товарищ знову його присоромив. Бальтазар спитав у малюка, чи нічого поганого з ним не сталося через невдалу їзду на коні. Та пан Ціннобер й не пам'ятав, що упав з коня, бо він, виявляється, "найкращий їздець" і навіть навчав у манежі офіцерів та солдатів верхової їзди.

Раптом малюк полетів шкереберть, коли у нього з рук вислизнула палиця, на яку він опирався. Карлик занявчав. Усі вирішили, що в залі знаходиться величезний кіт, а потім сказали, що це Бальтазар так жартує. Студент розгубився, а Кандіда заспокоювала його.

У залі вляглася метушня, всі повсідалися і вели якісь бесіди. Це був зручний час, щоб читати новий, свіжий твір. І Бальтазар, оговтавшись, прочитав свою поему про соловейка та пурпурову рожу. Він палко читав, виливаючи всю пристрасть свого закоханого серця. Хлопець тремтів від радощів, коли чув зітхання або слова: "Чудово... Надзвичайно... Божественно!" Поема всіх захопила.

Але тільки-но він закінчив читати, як слухачі кинулися до карлика зі своїми похвалами і вигуками про його талановитість. Бальтазар розгубився. Навіть Фабіан був переконаний, що вірші написав і читав Ціннобер. Найвродливіша дівчина, Кандіда, на прохання присутніх, подарувала виродку свій поцілунок. Бальтазар розлютився, а Фабіан сказав, що його товариш ревнує Кандіду, і запропонував йому потоваришувати з цим юнаком, бо той, дійсно, заслуговує на похвалу.

Тепер у залі Мош Терпін зі своїми фізичними приладдям показав усім дослід, і знову глядачі хвалили і аплодували "найдорожчому пану Цінноберу". Його намагалися взяти на руки або потиснути йому руку, а він "поводився вкрай непристойно": махав маленькими ніжками, гомселив ними в товсте професорове черево й щось квакав огидним голосом, рипів, надувшись, "як малий індик".

Серед товариства був також юний принц Грегор, що вчився в університеті. Він дуже вродливий, шляхетної і невимушеної поведінки, що виявляло його високе походження.

Тепер принц Грегор не відходив від Ціннобера, вихваляючи того як найкращого поета та фізика.

Мош Терпін висував версії, що, можливо, його протеже пан Ціннобер князівської, навіть королівської крові: він талановитий, благородної поведінки. Таким його рекомендував пастор, що його виховував.

Тієї миті сповістили, що вечерея готова. Ціннобер пришкандибав до Кандіди, незграбно схопив її за руку і повів у їдальню. Як несамовитий кинувся Бальтазар у темну ніч, крізь бурю й дощ, додому.

Розділ четвертий

Як скрипаль-італієць Сбіока нахвалився запроторити пана Ціннобера в контрабас, а референдарій Пульхер не міг дістати посади в міністерстві закордонних справ. Як Бальтазара було зачаровано за допомогою головки ціпка

Бальтазар сидів на камені в лісовій глушині, думаючи про Кандіду. Він зрозумів, проаналізувавши останні події, що малюка зачаровано, і це відьомство треба припинити.

Повертаючись до Керепеса, Бальтазар зустрів синьйора Вінченцо Сбіоку, віртуоза скрипаля, відомого на весь світ, у якого навчався грати два роки. Сбіока розповів про свій концерт, де всі аплодисменти й похвали дісталися пану Цінноберу, а його, музиканта, ледь не побили. Синьйора Брагаці лежить у гарячці, бо всі похвалили спів Ціннобера, а співала ж арію вона. Ображений усім цим, Вінченцо Сбіока нахвалився запхнути Ціннобера в контрабас.

Ледве Бальтазар провів скрипаля, як побачив свого товариша референдарія

Пульхера, що намагався застрелитися. Пульхер розповів про свій усний іспит на посаду таємного експедитора у міністерстві закордонних справ. Радник посольства підбадьорював його, бо праці, подані до міністерства, одобрив сам міністр.

— Радник приймав іспит у мене і в маленького карлика. Я відповідав на всі запитання, а потвора щось мимрила. Малюк непристойно поведився, кілька разів падав з високого стільця, і мені доводилося його садовити. Радник люб'язно посміхався йому, на роботу взяли його, а мене вилаяли, буцімто я прийшов п'яний, падав зі стільця, поведився непристойно і нічого не знав.

Бальтазар поділився з референдарієм своїми думками про відьмацтво, і вони вирішили вивести малюка на чисту воду.

Товариші почули музику гармонії. Лісом їхав чоловік, одягнений по-китайськи, на голові у нього пишний берет. Карета з кришталю і колеса також. Білі єдинороги везли карету, замість візника золотий фазан, а ззаду сидів золотий жук. Чоловік привітався з друзями, і з блискучої головки довгого ціпка, що тримав незнайомиць, на Бальтазара упав яскравий промінь. Юнака немовби хто вколов у груди. Цієї миті він вирішив, що цей чоловік врятує їх від "нечестивих Цінноберових чар".

Розділ п'ятий

Як князь Барсануф зробив таємного експедитора Ціннобера таємним радником в особливих справах. Книжка з малюнками доктора Проспера Альпануса. Бальтазарова втеча

Міністр закордонних справ, при якому пан Ціннобер обійняв свою нову посаду, був нащадком барона Протекстатуса фон Мондшайна, який у хроніках шукав родовід феї Рожабельверде. Звали його як предка, Протекстатус фон Мондшайн, і він мав найкращу освіту.

Наступник великого Пафнутія, князь Барсануф любив його, бо той на кожне запитання мав відповідь, добре танцював і розумівся на грошових справах.

Барон запросив князя на сніданок із лейпцизьких жайворонків та на чарку гданської золотої горілки. Запросили й Ціннобера. Князь похвалив малюка, думаючи, що тепер папери так гарно й правильно заповнює саме він. У цей час малюк запихався жайворонками, нікчемно шамкаючи й плямкаючи, посадив масляну пляму на кашемірові штани князя.

Підійшов один юнак, повідомивши, що це він складає доповіді. Та князь визвірився на нього, звинувативши хлопця в брехні, ще й зауважив, що це він плямкає і посадив пляму на штани.

Під час сніданку князь назначив пана Ціннобера таємним радником в особливих справах, зазначивши: "Справжній англієць!"

Фабіан розповів Бальтазару про кар'єру Ціннобера, як Кандіда у нього закохалась і заручилась. Та Бальтазара це не стурбувало. Він повідомив друга про почуте й побачене в лісі, про відьомство карлика.

Фабіан запевняв, що цей незнайомиць не чарівник, а доктор Проспер Альпанус^ який хоче ним здаватись. Щоб переконатись у цьому, товариші пішли до вілли доктора.

Вони постукали молотком у ґратчасту браму, почувся підземний гуркіт, і брама потихеньку відчинилась. Хлопці йшли широкою алеєю, а обабіч них стрибали дві величезні жаби. Фабіан в одну кинув камінь, та раптом вона перетворилась на жінку, бридку й стару, а інша — на чоловіка, що ретельно копав город.

На моріжку, як здалось Бальтазарові, паслись білі единороги; а Фабіан у них бачив тільки коней.

Замість швейцара там був золотий, схожий на страуса, блискучий птах. Фабіан і тут не вірив своїм очам, запевнюючи, що це перевдягнений хлопець.

Гостей зустрів доктор Альпанус. Бальтазар йому розповів усе, що думає про Ціннобера. У своїй бібліотеці господар узяв книгу про домовиків-коренячків, де вони були намальовані. Коли доктор до них доторкався, вони оживали, потім він знову запихував їх у книжку. Ні серед домовиків-коренячків, ні серед рудих гномів Бальтазар не виявив малого Ціннобера.

Тоді доктор Альпанус вирішив провести іншу операцію. Вони пройшли в другу залу, де Проспер Альпанус вимагав від Бальтазара побажати, щоб з'явилась Кандіда.

Знявся блакитний дим. З'явилась Кандіда, а поряд бридкий Ціннобер, якого вона пестила. Проспер дав Бальтазару кийок, щоб побити потвору.

Після цього дослідів доктор зробив висновок: Ціннобер — людина, але якісь сили йому допомагають. Він запросив Бальтазара прийти ще раз. Фабіан репетував, що не вірить у ці бабські казки. Проспер Альпанус заспокоїв його, погладивши по руці, від плеча до зап'ястків.

Дорогою до Керепесу Бальтазар помітив, що у друга дивний сюртук: поли довгі, а рукава короткі.

Сам Фабіан нічого не розумів. Дійшовши до брами, він розгледів, що його рукава коротшають, а поли довшають і волочаться за ним по землі. Перехожі сміялися з нього, а діти смикали і рвали сюртук. Тільки-но він ускочив в якийсь будинок, як поли зчезли і з'явилися рукава.

У цей час Бальтазара затяг у якийсь провулок Пульхер. Він розповів, що Бальтазара шукають, бо його звинувачено у порушенні хатнього права: він вдерся в будинок Моша Терпіна і відлупцював до смерті потворного малюка. Референдарій обіцяв хлопцеві свою допомогу, а зараз відправив його в село Гох-Якобсгайм, де знаменитий учений Птоломеус Філадельфус писав свою книгу про невідоме студентське плем'я.

Розділ шостий

Як таємний радник Ціннобер причісувався у своєму саду і приймав росяну ванну. Орден Зелено-плямистого Тигра. Як панна Рожа-Гожа завітала до Проспера Альпануса

Професор Мош Терпін радів з приводу, що його донька виходить заміж за таємного радника. Тепер він зможе піднятися вгору по службовій драбині, як і його зять.

На світанку за Ціннобером ходив секретар Адріан, той юнак, який мало не позбувся свого місця в канцелярії міністерства. Він повернув собі прихильність князя лише тим, що здобув для нього чудовий засіб виводити плями. Таємний радник Ціннобер мешкав

у прегарному будинку з іще кращим садом. Через кожні дев'ять днів на світанку він сам, без служника, хоч йому було дуже важко, вдягався і йшов у сад.

Пульхер і Адріан відчували якусь таємницю і, довідавшись у камердинера, якої ночі пан мав іти в сад, проникли у маєток.

Вони побачили, що до малюка прилетіла якась жінка з крильми за плечима, розчесала золотим гребінцем його довгі кучері. Вона побажала йому бути розумним. А курдупель відповів, що він і так найрозумніший.

Коли жінка зeszла, Пульхер і Адріан вискочили з кушів, зазначивши, що його гарно причесали.

Ціннобер хотів утекти, та його підвели кволі ніжки. Він упав, заплутався у квітах, які його заросили.

З цього приводу Пульхер написав Бальтазарові лист. Ціннобер, засмучений цією пригодою, заліг у постіль і стогнав. Чутка про його хворобу дійшла до князя, який прислав йому свого лейб-медика.

Лейб-медик визначив, що таємний радник себе не шкодує заради вітчизни. Він, мабуть, помітив червону смугу на голові Ціннобера і ненароком торкнувся її. Ціннобер зловіснів від люті, дав ляпаса лікареві, аж луна пішла по кімнаті:

— Я здоровий, чого ви від мене хочете? Я зараз вдягнуся і піду в міністерство на конференцію.

Претекстатус фон Мондшайн попросив малого Ціннобера прочитати записку, яку нібито склав сам. Сподіваючись на талант таємного радника, Претекстатус хотів виграти на цій доповіді.

А насправді записку склав не міністр Мондшайн, а секретар Адріан.

Малюк щось мимрив і шамкав нерозбірливо, тому князь сам взявся читати доповідь. Задоволений, він назначив Ціннобера міністром, а Мондшайна відправив на відпочинок. Князь також нагородив малюка орденом Зелено-плямистого Тигра, хотів повісити орденську стрічку, та вона не висіла, як слід, за правилами, на Цінноберові — горб заважав.

Та у князя зібралася орденська рада, якій він наказав придумати, як закріпити цю стрічку на тілі нового міністра. Часу їм дав вісім днів. Тут були і філософи, і природознавець...

Всі думали. Щоб краще думалось, створили умови повної тиші: у палаці ходили у м'яких капцях, говорили пошепки; біля палацу вулиці вслали товстим шаром соломи; заборонили бити в барабани й грати на музичних інструментах поблизу палацу.

На раду запросили театрального кравця Кеса, спритного й хитрого чоловіка. Він швидко придумав, що стрічку можна закріпити гудзиками.

Князь схвалив постанову орденської ради: запровадити кілька ступенів ордена Зелено-плямистого Тигра, залежно від кількості гудзиків. Міністр Ціннобер отримав особливу нагороду: орден із двадцятьма діамантовими гудзиками, бо саме стільки потрібно їх до його чудернацької фігури.

Незважаючи на мудру вигадку, князь не любив кравця Кеса, та все ж нагородив

його орденом із двома золотими гудзиками.

Доктор Альпанус цілісіньку ніч складав Бальтазарів гороскоп, довідався дещо й про малого Ціннобера. Він хотів поїхати у Гох-Якобсгайм, та до нього завітала панна фон Рожа-Гожа.

Вона була в довгій чорній сукні й чорному серпанку. Спрямувавши промінь цїпка на неї, Проспер побачив патронесу у білому вбранні, з прозорими крильми за спиною, з білими й червоними трояндами у волоссі.

Він сховав цїпок і запросив даму на каву. Цього дня багато чудес трапилося: дама пролила каву, розбила золотий гребінець, ставала метеликом і мишкою, а доктор перекинувся жуком, потім котом.

Проспер Альпанус розповів пані Рожа-Гожа, що це він попередив її про введення освіти, це він зберіг нетронутим свій парк, своє чарівницьке приладдя.

Панна просила доктора змилюватись над її вихованцем, тоді мудрець показав Бальтазарів гороскоп. І панна Рожа-Гожа поступилася цій вищій силі. Таким чином, патронеса і чарівник затоваришували.

Розділ сьомий

Як професор Мош Терпін у князівській винарні досліджував природу. "Mycetes Beelzebub" (1). Розпач студента Бальтазара. Подарунок Проспера Альпануса

Бальтазар отримав листа від референдарія Пульхера: "Справи наші, любий друже Бальтазарє, йдуть щораз гірше. Огидний Ціннобер тепер уже міністр закордонних справ і отримав орден Зелено-плямистого Тигра із двадцятьма гудзиками. Професор Мош Терпін пиндючиться, через свого майбутнього зятя отримав посаду генерал-директора всіх природничих справ. Він цензурує і ревїзує сонячні й місячні затемнення, а також передбачення погоди в дозволенх у державі календарях, а особливо досліджує природу в резиденції та околицях. Він отримує найрідкісніших птахів, найкращих звірів і, щоб дослідити їхню природу, велить засмажити їх, а потім з'їдає. Ціннобер поклопотався, щоб Мош Терпін міг студіювати свій новий трактат про вино в князівській винарні. Він таким чином простудіював багато вина і шампанського.

Міністр обіцяє тобі помститися. А моя кожна зустріч з ним стає фатальною. У зоологічному кабінеті, коли він стояв перед скляною шафою з рідкісними американськими мавпами, чужинці переплутали його з мавпою, назвавши мавпою Ревун-Вельзевул. Я так реготав, не міг утриматись. Ціннобер майже не луснув, йому відмовили ноги, і камердинер відніс його в карету. Він навіть відмовився від послуг князевого лейб-медика. Прощавай, Бальтазарє, не втрачай надії, ховайся краще".

Бальтазар сидів так у роздумах у гушавині лісу, нарікаючи на свою долю і марні обіцянки Проспера Альпануса. Раптом щось дивно блиснуло, хлопець побачив доктора, що летів до нього на комасі, схожій на польового коника.

Проспер вибачив юнакові його думки і розповів про своє кохання. В Індії у нього є кохана, від якої йому передав вітання друг Лотос. Баль-заміна, так звали індійську принцесу, кличе його до себе. Розповів і про панну фон Рожа-Гожа і її вихованця малюка Цахеса.

Його дивні чари сховані у трьох вогненно-блискучих волосках, які повинен вирвати саме Бальтазар і негайно спалити, щоб не трапилось лиха. Для того щоб краще роздивитись волоски, Альпанус подарував хлопцеві лорнет, а для його покараного товариша Фабіана — черепахову табакерку, яка позбавить того чар. Проспер оформить формальний дарчий запис, де назветься дядьком Бальтазара і подарує йому свій чудовий маєток. Там після весілля юнак мешкатиме зі своєю молодою дружиною. У цій садибі є найкраща городина для салатів, найкраща погода для білизни, найкращі килими, що не псуються і не заплямовуються.

А сам Проспер Альпанус поїде до своєї Бальзаміни.

(1) *Mycetes Beelzebub* (лат.) — мавпа Вельзевул.

Розділ восьмий

Як Фабіана через довгі поли почали вважати за сектанта й бунтівника. Про скасування посади генерального директора в природних справах. Втеча Ціннобера з Терпінового дому

Бальтазар рано-вранці прокрався в Керепес у будинок свого друга Фабіана. Фабіан блідий лежав у ліжку. Тепер він уже вірив в усякі чари, бо який би костюм, якого кравця не був би, у ньому все одно коротшають рукава і довшають поли. У його домі зараз висіло багато костюмів. Фабіан розповів своєму товаришеві, що богослови вважають його за сектанта, а дипломати — за бунтівника. Його визивав ректор, і студент ї з'явився у жилеті без сюртука. Пан ректор страшенно розсердився, наказав з'явитися у пристойному вигляді через тиждень. Цей строк завершувався сьогодні. Бальтазар передав Фабіанові табакерку. Коли хлопці її відкрили, то з неї випав чудово пошитий фрак із найтоншого сукна. Цей фрак дуже личив юнакові. Чари зникли. Потім Бальтазар розповів другові про розмову з дядечком Проспером Альпанусом. Фабіан обіцяв свою підтримку і допомогу.

Тієї миті по вулиці йшов референдарій Пульхер, дуже засмучений. І Фабіан його гукнув, а сам пішов на прийом до ректора.

Пульхер вислухав розповідь Бальтазара, висловившись про сумну годину, бо саме сьогодні огидний карлик урочисто святкуватиме свої заручини. Мош Терпін запросив навіть князя. В освітленій сотнями свічок залі стояв прибраний малий Ціннобер, тримаючи за руку молоду Кандіду, він огидно шкірився та всміхався. Коли настав час мінятися обручками, до зали увірвався Бальтазар, а за ним Пульхер і Фабіан. Всі почали репетувати і скаржитися на це) неподобство. Бальтазар через скельце розглядів чарівне пасмо волосся. Ухопив його, та Ціннобер почав відбрикуватись ніжками, дряпатись, кусатись. Тоді Фабіан і Пульхер взялися тримати малюка. Після цього ні князь, ні оточуючі вже не бачили в ньому того міністра Ціннобера; всі почали сміятися з карлика-курдупеля, огидного потвори.

Князь розгнівався на Моша Терпіна, відібрав у нього посаду генерального директора природничих справ, бо на заручинах не знайшов свого міністра.

Мош Терпін з люті хотів викинути карлика у вікно, а доглядач зоологічного кабінету переплутав малюка з мавпою. Під глузливий регіт потвора вибігла і,

рохкаючи, побігла додому, не помічена навіть своїми слугами.

Бальтазар розповів усе Кандіді, яку заморочили Цінноберові чари. А дівчина зізналася йому в коханні. Мош Терпін лементував, ламаючи руки. Його також запевнили в чарах потворного курдупеля, отриманих від феї Рожабельверде.

— Еге ж,— сказав Мош Терпін,— еге ж, мене зачарував потворний чаклун... я вже більше не стою на ногах... я ширяю під стелею... Проспер Альпанус прийде по мене... я полечу на метеликові... мене причеше фея | Рожабельверде... патронеса Рожа-Гожа... я стану міністром! Королем! Імператором!

Кандіда і Бальтазар повідомили професора про своє рішення одружитись. Батько дозволив: "...Одружуйтесь, кохайтесь, голодуйте вкупі, бо я це дам Кандіді ані гроша посагу".

Бальтазар хотів його переконати, що вони не голодуватимуть, та відклали це на завтра, бо пан професор дуже-дуже стомився.

Розділ дев'ятий

Як стара Ліза зчинила бунт, а міністр Ціннобер, тікаючи, підсковзнувся. Як зажурився князь Барсануф, як він їв цибулю, і як ніхто не міг заступити йому Ціннобера

Карета міністра Ціннобера майже всю ніч даремно стояла біля Терпінового дому. Візник довго не вірив, що Ціннобер пішов додому пішки і тут його нема.

Приїхавши додому, він розпитав у камердинера, чи господар вдома. Слуга розповів, що пан повернувся зі свята невдоволений, то рохкаючи, то по-котячому нявкаючи, проліз попід ногами камердинера. А зараз вони сплять, хропучи так, як завжди по великих справах.

Служники пішли перевірити, чи й зараз Ціннобер хропе. Малюк хропів, вигравав, свистів у найхімерніший спосіб.

Рано-вранці у міністровім домі вчинився гвалт. Якась стара селянка, одягнута в давно вилинялу, убогу святкову сукню, просилася до свого синочка, до малого Цахеса. Швейцар сказав, що це будинок міністра Ціннобера, а серед служників такого немає. Жінку прогнали.

Тоді вона сіла на кам'яних сходах будинку з другого боку вулиці. Люди почали збиратись навколо неї. Вони не знали, чи вона божевільна, чи в її словах є правда. Жінка дивилась на Цінноберові вікна. А потім посміхнулась:

— Онде він, мій малюк Цахес.

Всі глянули туди і почали реготати, побачивши малюка Ціннобера, що в гаптованих яскраво-червоних шатах, перевішений орденською стрічкою, стояв біля вікна, яке досягало самої підлоги.

Глядачі, сміючись, кричали:

— Малюк Цахес! Малюк Цахес!

Слуги реготали завзятіше від усіх, побачивши свого пана.

Міністр, зрозумівши, що сміються з нього, почав погрожувати поліцією, вартою, тюрмою. Але чим більше міністр навіснів, тим дужчий здіймався регіт. У нього почали

жбурляти каміння, овочі.

Між тим, пішла чутка, що це справді малюк Цахес, що ганебною брехнею і ошуканством проліз нагору, прибравши собі горде ім'я Ціннобер.

Люди ринули у міністрів будинок, камердинер заламав руки. Він не міг знайти свого господаря, не знайшли його і люди.

Коли заколот вщух, Ціннобер не вийшов зі свого сховку. Камердинер помітив, "що з однієї гарної срібної посудини з вушками, яка завжди стояла біля туалету, бо міністр дуже цінував її, як коштовний подарунок самого князя, стирчать маленькі, тоненькі ніжки". Коли служник його звідти витяг, його вельможність були мертві — камердинер заплакав; витерши його, поклав у ліжку і викликав лейб-медика.

До кімнати ввійшла панна фон Рожа-Гожа. Вона заспокоїла людей, а слідом за нею увійшла Ліза, рідна мати маленького Цахеса. Мертвий Ціннобер здавався тепер кращим, ніж будь-коли в житті. На вустах застигла лагідна легенька посмішка. Волосся знову спадало на плечі кучерями, а не куйовдилося. Панна погладила малюка по голові, і миттю в чубі заблищала червона смужечка.

Ліза почала плакати і нарікати: краще б він залишився вдома, я б його носила в кошику, і мені давали б коли-ніколи монетки.

Ліза думала, що весь цей будинок і гроші, які нажив її син, залишаться їй. Але ні. Жінка ще більше розрюмсалась. Вона хотіла забрати свого маленького Цахеса, щоб священник зробив з нього опудало. Фея розгнівалась, випроварила жінку, наказала зачекати її, бо хотіла чимось розрадити і допомогти.

Рожабельверде дякувала Просперу Альпанусу, що повернув малюкові його вигляд, що потвору поховують з почеснями.

Князь Барсануф дуже плакав, побачивши свого міністра мертвого. Лейб-медик, оглянувши небіжчика, визначив причину смерті — не фізична, а психічна. Він вважав, що міністр багато займався державними справами, а також тиск орденської стрічки заважав діяльності мозкової та вузлової системи.

Князь ще трохи поплакав і пішов. Виходячи з будинку, він побачив стару Лізу з вінком золотої цибулі. Він з нею лагідно порозмовляв, покуштував її золотої солодкої цибулі, наказав їй постачати цибулю на князівську кухню. Князь куштував солодку, міцну, пекучу цибулю, а перед собою бачив небіжчика Ціннобера, який йому шепотів: "Купуйте, їжте цю цибулю, князю, на благо державі!" Князь дав Лізі декілька золотих, отак вона вибилась із злиднів за допомогою таємних чар Рожі-Гожі.

Похорон міністра Ціннобера був одним із найпишніших: його поховали із пошаною, пам'ятаючи всі заслуги його розуму перед державою.

Розділ останній

Покірне прохання автора.

Як професор Мош Терпін заспокоївся, а Кандіда вже ніколи не дратувалась. Як золотий жук продзижчав щось на вухо докторові Просперу Альпанасу, що попрощався й поїхав, а Бальтазар щасливо зажив з дружиною

Тепер, любий читачу, я хочу з тобою попрощатись. Той, хто списує для тебе ці

аркуші, багато знає про славетні діла Ціннобера і залюбки розповів би тобі ще. Та ба! Озираючись на події чудернацькі, нагромадивши їх, він боїться втратити твою довіру, любий читачу. Написавши "Розділ останній", він просить невимушено дивитися на ці образи, навіть заприятелювати з ними.

Історію можна було б завершити смертю Ціннобера, та краще поставити на кінці радісне весілля.

Бальтазар заспокоїв Мош Терпіна, показавши через лорнет міністра Ціннобера; здивував, познайомивши його із своїм дядьком Проспером Альпанусом, що дарував молодятam свій маєток з навколишніми лісами, полями, луками. Тут професор міг студіювати свої нові досліді.

Хлопець познайомив батька Кандіди з просторою пивницею, яка була не гірша князівської винарні.

На цьому професор і заспокоївся.

Бальтазарове весілля святкували у приміській віллі. Наречену вбирала фея Рожабельверде, яка оточила дівчину своїми чарами. Кандіда була надзвичайно чарівна. Крім того, Рожа-Гожа подарувала їй чудесне магічне намисто, і відколи вона його наділа, то вже ніколи не дратувалась через дрібниці.

Молодий і молода були щасливі.

Чарівник і чарівниця оздобили весілля дивами: солодкі пісні про кохання, з-під землі підіймалися столи з наїдками і кришталеvими пляшками.

Вночі спустився золотий жук, і Проспер, попрощавшись з усіма, полетів до Індії.

Бальтазар, пам'ятаючи поради Проспера Альпануса, розумно користувався чудовим приміським маєтком, став добрим поетом. Кандіда ніколи не дратувалась, бо не знімала намиста. Молодим нічого не бракувало, вони зажили найщасливішим родинним життям.

Отож, казка про малюка Цахеса, прозваного Ціннобером, тепер справді має цілком щасливий кінець.